

УДК 334.746.4
JEL R11; R58

ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЧИННИКИ ЙОГО ВПЛИВУ

Н. Михалюк, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0002-5125-7872

Львівський національний університет природокористування

<https://doi.org/10.31734/economics2022.29.017>

Михалюк Н. Зовнішнє середовище підприємства та чинники його впливу

Успіх підприємства залежить не тільки від досконалості його внутрішнього середовища, а й від зовнішніх щодо підприємства сил. Вони безпосередньо чи опосередковано впливають на його діяльність, ускладнюючи її чи відкриваючи для неї нові можливості. Тому необхідний усебічний і ретельний аналіз характеру впливу зовнішніх сил на підприємство, що дасть змогу ухвалювати управлінські рішення, які покращать конкурентні позиції підприємства, забезпечать його ефективне функціонування та розвиток. Середовище підприємства – це сукупність певних обставин і чинників як усередині, так і навколо організації, які впливають на прийняття рішень. Організація перебуває під постійним тиском з боку окремих зовнішніх і внутрішніх чинників навколишнього середовища.

Під зовнішнім середовищем організації розуміють сукупність елементів, які її оточують і істотно впливають на її діяльність. Макросередовище охоплює чинники, які можуть не чинити прямого і безпосереднього впливу на ефективність і стійкість організації, але все ж таки мати на неї певний (непрямий) вплив. Аналіз макросередовища повинен передбачати вивчення міжнародних чинників, політичних процесів у країні, правових норм, стану економіки, рівня науково-технічного та технологічного розвитку суспільства, соціальної та культурної складових суспільства та стану навколишнього середовища тощо.

Кожне підприємство є відкритою системою, що перебуває в постійній взаємодії із зовнішнім середовищем. Динаміка зовнішнього середовища, його мінливість, відсутність необхідного обсягу достовірної інформації унеможливають врахування всіх можливих наслідків впливу на діяльність підприємства. Отже, керівники підприємства повинні обмежити коло зовнішніх чинників, віддаючи перевагу тим, які мають найбільший вплив на результати. Досягненню цієї мети сприяє аналіз мікросередовища підприємства та виділення його суб'єктів, які мають на нього істотний вплив.

Ключові слова: зовнішнє середовище, чинники впливу, середовище організації, динаміка.

Mykhaliuk N. External environment of an enterprise and the its influencing factors

The success of an organization depends not only on its perfect internal environment, but also on external factors influencing the organization. They directly or indirectly influence its activities, making it more complicated or opening new opportunities. Therefore, a comprehensive and thorough analysis of the nature of the impact of external forces on the organization is needed. It will allow to make managerial decisions that will improve the competitive position of the organization, ensure its effective functioning and development. The organization's environment is a set of certain circumstances and factors both within and around the organization that influence decision making. The organization is under a constant pressure from certain external and internal factors.

The organization's external environment is considered as a set of elements that surround it and significantly affect its activities. The macroenvironment includes factors that may not have a direct and immediate impact on the effectiveness and sustainability of the organization, but still have a certain (indirect) impact on it. Analysis of the macroenvironment should include the study of international factors, political processes in the country, legal norms, the state of the economy, the level of scientific, technical and technological development of society, social and cultural components of society and the state of the environment, etc.

Every organization is an open system that is in constant interaction with the external environment. The dynamics of the external environment, its variability, the lack of the necessary amount of reliable information make it impossible to take into account all the possible consequences of the impact on the company's activities. Therefore, business leaders should limit the range of external factors, preferring those that have the greatest impact on results. This goal can be achieved partially by analyzing microenvironment of the enterprise and the specifying its subjects that have a significant impact on it.

Key words: external environment, influencing factors, organization environment, dynamics.

Постановка проблеми. Визначення системи чинників зовнішнього середовища, що впливають на ефективне використання ресурсів, з ме-

тою фінансової стійкості дасть змогу визначити напрями підвищення ефективності управління підприємством. Зміни в політиці, економіці, науці,

культури відбуваються настільки швидко та інтенсивно, що підприємствам дедалі складніше до них пристосовуватись. Тому виникає необхідність створення дієвої системи адаптації до сучасних умов, а також планування та прогнозування ринкових змін з використанням новітніх управлінських технологій галузі, які спроможні допомогти забезпечити зміцнення позицій підприємства, що передбачає постійне вдосконалення продукції та послуг для збільшення конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам формування, функціонування та вдосконалення методичних підходів до дослідження зовнішнього середовища підприємства присвятили свої праці вчені-економісти, серед яких: М. Т. Білуха, Б. І. Валуєв, П. Ф. Друкер, К. Друрі, Н. Г. Данілочкіна, Г. В. Жаворонкова, Р. О. Костирко, Є. В. Мних, Л. В. Нападовська, С. М. Петренко, М. С. Пушкар, В. С. Рудницький, Л. О. Сухарева, С. Г. Фалько, Д. Хан, П. Хорват, В. О. Шевчук, М. Г. Чумаченко та ін. Окремлену тематику досліджували І. Ансофф, В. В. Уварова, Г. І. Кіндрацька, Н. А. Янковський. Але найбільш широка й різнобічна класифікація чинників зовнішнього середовища викладена О. С. Віханським. Однак, незважаючи на вагомий науковий напрацювання, зміни в сучасних умовах ведення господарської діяльності породжують нові проблеми теоретичного і практичного характеру, зокрема необхідність вивчення впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на побудову й функціонування системи управління підприємства [5, с. 74].

Постановка завдання. Завданням дослідження є визначення впливу чинників зовнішнього середовища на підприємство. Основними завданнями були: теоретичне обґрунтування поняття зовнішнього середовища підприємства; визначення впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства; характеристика основних складових зовнішнього середовища підприємства та визначення взаємозв'язку між ними; обґрунтування напрямів покращання взаємозв'язку зовнішніх та внутрішніх чинників підприємства.

Виклад основного матеріалу. Зовнішнє середовище – це сукупність суб'єктів господарювання, економічних, соціальних і природних умов, національних та міждержавних інституційних структур та інших зовнішніх стосовно підприємства чинників.

Залежно від характеру впливу зовнішнє середовище поділяють на середовища прямого (мікросередовище) та непрямого (макросередовище) впливу. Середовище прямого впливу на підприємство (організацію) створюється конкретними суб'єктами – споживачами, конкурентами, постачальниками, державними органами, фінансовими установами та іншими зовнішніми агентами і підприємцями. Це середовище також називають середовищем завдань, оскільки воно містить елементи, безпосередньо пов'язані з діяльністю підприємства [3, с. 74]. Найважливішими чинниками прямої дії є Закони України про підприємства, підприємництво, власність, про охорону праці, захист прав споживачів, про обмеження монополістичної діяльності та протидію недобросовісної конкуренції, постанови та розпорядження Уряду, постанови галузевих і територіальних органів з правовими та організаційними цілями, закріплення економічних відносин між міждержавними структурами влади та суб'єктами господарювання, формування норм і правил їхньої поведінки (правил гри) в економічному просторі. Чинне в країні законодавство може сприяти загальному економічному розвитку, може його сповільнювати, може позитивно впливати на діяльність окремих підприємств і створювати перешкоди для конкурентів. Стан законодавства характеризується як його складністю, так і мінливістю, інколи навіть невизначеністю, що особливо притаманно перехідному періоду. Середовище непрямого впливу охоплює матеріально-технічні умови, соціальні відносини та інститути та інші чинники, що побічно впливають на організацію. Ці чинники характеризуються високим рівнем мінливості, невизначеності та непередбачуваності [2, с. 114].

Зовнішнє середовище складне, мінливе, взаємозалежне і, як правило, невизначене. Йому притаманні: складність – велика кількість чинників, на які організація має реагувати, та рівень мінливості кожного; мінливість – швидкість зміни середовища організації, іноді зовнішнє середовище дуже динамічне (комп'ютерна техніка, електроніка, хімія, фармацевтика, біотехнологія); взаємозалежність чинників (зміна одного чинника спричинює зміну інших), така ситуація змушує виробників шукати енергоощадні технології; невизначеність – необмежений обсяг інформації про зовнішнє середовище та ймовірність її недостовірності.

Підприємства, які прагнуть знизити рівень невизначеності в зовнішньому середовищі, можуть використовувати дві стратегії: присто-

совуватися до змін чи впливати на середовище так, щоб воно більшою мірою сприяло їх функціонуванню.

Зовнішнє середовище підприємств (організацій), які здійснюють діяльність на міжнародному рівні, характеризується підвищеною складністю [4, с. 24]. Останнє зумовлене унікальним набором чинників, що характеризують кожну країну, рівні технологічного розвитку в різних країнах різні.

Зовнішнє середовище підприємства часто стає джерелом проблем сучасних керівників. Підприємства подібні до біологічних організмів: вони змушені пристосовуватися до середовища, в якому вони мають виживати і залишатися функціональними.

Таким чином, зовнішні чинники поділяються на дві основні групи: середовище прямого впливу і середовище непрямого впливу. Середовище прямого впливу містить компоненти, які безпосередньо впливають на господарську діяльність підприємства (організації). До цих компонентів належать: постачальники, співробітники, закони, державні установи, споживачі та конкуренти. Середовище непрямих впливів – це група чинників, які можуть не впливати безпосередньо на господарську діяльність підприємств, але позначаються на них.

Динаміка зовнішнього середовища та взаємозв'язки його чинників ускладнюються, що не дає змоги точно й одночасно враховувати всі можливі наслідки постійного впливу на різні види діяльності підприємства. Своєчасній та об'єктивній оцінці явищ, процесів і тенденцій у зовнішньому середовищі перешкоджає також відсутність необхідного обсягу достовірної інформації. Отже, бізнес-лідери повинні обмежити набір зовнішніх чинників, які належить брати до уваги, віддаючи перевагу тим, котрі найбільше впливають на результати.

Чинники зовнішнього середовища найчастіше поділяють на такі групи [1, с. 22]: економічні – пов'язані з обігом грошей, товарів, інформації та енергії; рівень та темпи інфляції, збільшення та зменшення виробництва, коливання курсу національної валюти відносно валют інших країн, оподаткування, умови кредиту та банку, відсоткові ставки, динаміка рівня цін, розподіл прибутку та попит клієнтів, платоспроможність контрагентів

тощо. Останнім часом велике значення набуває глобалізація – економічний чинник, який робить сильних учасників ринку ще сильнішими, а слабких – ще слабшими, виводить конкуренцію на новий рівень; політичні – чинники, що впливають на політичні погляди і поділяють людей на окремі політичні групи та виражаються в діях і прийнятті рішень органів місцевої та державної влади; соціально-демографічні – чинники, які впливають на рівень і тривалість життя людей і навіть формують їх ціннісні орієнтації.

Загальний стан навколишнього середовища можна визначити за такими групами чинників: стан економіки та ринків (економічні чинники); характер економіки та економічних процесів (включаючи інфляцію чи дефляцію); податкова система та якість «економічного законодавства» (включаючи можливість вивезення прибутку); масштаби економічної підтримки окремих галузей (підприємств); загальні умови внутрішнього ринку; розмір та швидкість зростання або падіння ринку (у цілому); розмір та швидкість зростання сегментів відповідно до інтересів компанії; біржовий статус; інвестиційні процеси; банківські відсоткові ставки; система ціноутворення та рівень централізовано регульованих цін; вартість землі.

Діяльність уряду формує політичні та інституційні чинники: стабільність уряду; державна політика приватизації; державний контроль та регулювання підприємств (у цілому); рівень протекціонізму (загалом); збільшення цінності держави як замовника; міждержавні угоди з іншими урядами; рішення уряду про підтримку окремих галузей (пріоритетів); вимоги до працевлаштування; державна політика щодо надання ресурсів окремим галузям та підприємствам; рівень корумпованості державних структур; рівень економічної свободи держави (за міжнародними оцінками).

Висновки. Слід пам'ятати, що взаємодія підприємства чи окремих підприємств із довкіллям має певну специфіку: певні елементи довкілля по-різному впливають на окремі підприємства. Ступінь впливу зазвичай залежить від розміру та галузевої належності підприємства, місця його розташування та якості управління тощо. Головний висновок у тому, що кожне підприємство має

з'ясувати для себе, котрі із зовнішніх чинників мають найбільший вплив на його діяльність, і ретельно їх вивчити. Іноді доцільно використовувати кількісні оцінки впливу окремих компонентів зовнішнього середовища на діяльність підприємств країни. Недостатньо просто визначити вплив середовища на організацію чи підприємство, важливо сформулювати компоненти цього впливу. Кожна складова довкілля може аналізуватися по-різному: за допомогою побудови сценаріїв, економіко-математичних моделей, виявлення взаємодії чинників тощо.

Бібліографічний список

1. Басва О. В., Новальська Н. І., Згалат-Лозинська Л. О. Основи менеджменту: практикум. Київ: Центр навч. літ., 2007. 522 с.
2. Березівський П. С., Михалюк Н. І. Організація прогнозування і планування агропромислового комплексу: навч. посіб. Львів: Магнолія плюс, 2004. 443 с.
3. Гріфін Р., Яцура В. Основи менеджменту: підруч. для студ. екон. спец. Львів: БаК, 2011. 605 с.
4. Кузьмін О., Мельник О. Основи менеджменту: підручник. Київ: Академвидав, 2013. 414 с.
5. Планування діяльності підприємств: навч. посіб. / Н. І. Михалюк та ін. Львів: Новий світ-2000, 2015. 620 с.

Стаття надійшла 28.06.2022